

HITTİN ZAFERİ VE KUDÜS'ÜN MÜSLÜMANLARCA FETHİNİN BATI'DAKİ AKİSLERİ *

Prof. Dr. İŞİN DEMİRKENT

4 Temmuz 1187'de Hittin'de sultan Salaheddin karşısında krallık ordusunun uğradığı büyük yenilgi çok kısa bir süre içinde Avrupa'da duyuldu. Bunu, Ekim ayında Kudüs'ün Müslümanlar tarafından fethi haberi izledi. Önce büyük bozgun, ardından kutsal şehrin kaybı Batı dünyasında büyük yankılar yarattı. Derin ve acı dolu bir heyecan dalgası Avrupa'yı sardı.

Hittin mağlubiyeti hakkındaki ilk bilgiler önce Cenova'lı gemiciler¹ tarafından Avrupa sahillerine taşınmış ve herkesi dehşete düşüren bu haber, söylentiler halinde süratle bütün kıtaya yayılmıştı. Bunu, sonbahar başında Batı'nın yardımını istemek üzere Sûr (Tyros) başpiskoposu Josias'ın Sicilya'ya gelmesi takip etti². Aynı sıralarda Templier ve Hospitalier (St. Jean) şövalyelerinin Batı'daki tarikat kardeşlerine, ne kadar çaresiz bir durumda olduklarını bildiren mektupları da ulaşmış bulunuyordu³.

Sicilya kralı Guillaume II.'u, şimdiye kadar duyulanların Josias tarafından resmen doğrulanması derin bir üzüntüye düşürdü. Dua etmek için çuvallara bürünerek dört gün inzivaya çekildi. Sonra Avrupa'daki hükümdar arkadaşlarına mektuplar yazarak, Doğu'da uğranılan felâket karşısında bütün imkânlarıyla yeni bir haçlı seferine hazırlanmalarını istedi. Kendisi de süratle Doğu'daki dindaşlarının yardımına koşacaktı. Gerçekten de amiral Margaritus kumandasında gönderilen büyük bir Sicilya filosu 1188 yazında Suriye sahillerine ulaştı. Bu filo, Trablus'un müslümanlar tarafından zaptedilmesini önlediği gibi Antakya ve Sûr şehirlerine de gerekli

* 7-9 Mart 1988'de Kahire'de Mısır Tarih Cemiyeti'nin tertiplelediği "Hittin Savaşının 800. yıldönümü" Kongresi'nde verilen tebliğin genişletilmiş ve notlandırılmış metni.

¹ Krş. Heyd, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, terc. Karal, E.Z., T.T.K., 1975, s. 344.

² Bk. *Estoire d'Eracles Empereur, R.H.C. Occ.*, II, s. 111 vd.; krş. Runciman, St., *Haçlı Seferleri Tarihi*, terc. Işıltan, F., T.T.K., 1987, III, s. 4.

³ Benedict of Peterborough, *Gesta Regis Henrici Secundi*, nşr. Stubbs, W., *Rolls Series 49*, II, s. 13; Ansbert, *Historia de Expeditione Friderici Imperatoris*, nşr. Chroust, A., *M.G.H. ss.*, yeni seri V, Berlin 1928, s. 2 vdd.

yardımı zamanında yetiştirmişti⁴. Aslında papa Gregorius VIII.'un haçlı çağrısına ilk cevap veren kral Guillaume II. olmuştu. Eğer kısa bir süre sonra, 18 Kasım 1189'da ölmeseydi Sicilya donanması Üçüncü haçlı seferinde önemli bir rol oynayacaktı. Fakat ölümünden sonra çıkan iç mücadeleler, Sicilya'nın 1194 yılına kadar haçlı seferiyle ilgilenmesini engelledi.

Başpiskopos Josias Ekim ayının ortalarında bir Sicilya heyetinin refakatinde Roma'ya geldi. O sırada bir Ceneviz heyeti de yeni bir haberi papalık meclisine ulaştırmış bulunuyordu: Kutsal şehir Kudüs, Müslümanlar tarafından zaptedilmişti. Papa Urbanus III. yaşlı ve hasta idi. Bu haberin yarattığı şok, onun taşıyacağından ağırdı. 20 Ekim'de üzüntü içinde öldü.

Ertesi gün, 21 Ekim'de toplanan kardinaler meclisi Albert de Morra'yı papalığa seçtiler. Gregorius VIII. ünvanını alan yeni papa, selefının siyasetinin tam aksi bir politika izleyerek, Alman imparatoru Friedrich Barbarossa ile iyi münasebetlere girişti ve bütün Batı hıristiyanlarını Doğu'nun yardımına koşturmak için yeni bir haçlı seferine çağırarak hususunda hiç vakit geçirmede. *Audita tremendi*⁵ adını taşıyan bildirisini Avrupa hükümdarlarına göndererek, onları süratle haçlı seferine çıkmak hususunda teşvik etti. Bu bildirin üç versiyonu vardır. İlk ikisi 29 Ekim ve 3 Kasım tarihlerinde, üçüncüsü de yine aynı günlerde kaleme alınarak Almanya'ya gönderilmiş olandır. Papa Gregorius VIII. fermanında, Tanrı'nın Kutsal toprakların tekrar ele geçirilmesini istediğini, bütün hıristiyanların işledikleri günahlardan pişmanlık duyarak doğru yolu bulmak için haçlı seferine çıkmaları gerektiğini ve bunun herkes için bir imtihan olacağını yazarak yeni bir haçlı seferini ilân ediyordu.

Papa Gregorius VIII.'un Fransa ve Almanya'da asilleri ve halkı haçlı seferine davetle görevlendirdiği Albano kardinali Heinrich iki legat'ını (papalık elçisi) Almanya'ya, 1 Aralık 1187'de Strassburg'da toplanan imparator Friedrich Barbarossa'nın meclisine gönderdi⁶. Bu iki legatın, Kutsal Ülke'deki hıristiyanların düşmüş oldukları çaresiz durum hakkında

⁴ *Estoire d'Eracles Empereur, R.H.C. Occ.*, II, s. 119 vdd.; Benedict, *Gesta*, II, s. 54, 132 vd.; İbn al-Aşir, *al-Kāmil fi'l-Ta'rih*, nşr. Tornberg, C.J., Lugduni Batavorum 1851-1876, XII, s. 3-5, 14; Abū Şāma, *Kitāb al-Ravdatayn fi Ahbār al-Davlatayn al-Nūrīya va'l-Şalāhiya*, Kahire h. 1287-88, II, s. 119 vdd.

⁵ Bu bildirin tam metni için bk. Ansbert, *Historia de Expeditione*, V, s. 6-10. Krş. Riley Smith, *The Crusades, Idea and Reality 1095-1274*, s. 63 vdd.; Johnson, E.N. *The Crusades of Frederick Barbarossa and Henry VI, A History of the Crusades*, II, 1969², s. 89.

⁶ Krş. Hiller, H., *Friedrich Barbarossa und seine Zeit*, München 1977, s. 394.

anlattıkları, dinleyenler üzerinde pek etkili olmadı. Strassburg piskoposu Heinrich'in de haçı kabul hususunda yaptığı güzel konuşma istenen sonucu vermedi. İkinci haçlı seferinde çekilen ıztırağların, güçlüklerin ve uğranılan başarısızlığın hatıraları hâlâ akıllarda idi. Şimdi bütün bu acılar yeniden canlanıyordu. Hiç kimse sıcak çöllerde susuzluktan ölmek veya esir pazarlarında satılarak hayatlarını esarete tamamlamayı arzu etmiyordu. Fakat bir şövalye, tasarlanan haçlı seferine katılacağını ilân edince, bu sözlerin yarattığı heyecan dalga dalga kabardı; orada bulunan bir çok şövalye ve büyük bir halk kitlesi haçı kabul ettiler. İmparator Friedrich ise henüz kararsızdı. Yaşı bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen, aslında imparator yeni bir haçlı seferine çıkmak için büyük bir arzu ve heyecan duymaktaydı. Fakat ülkesinde huzuru hâlâ tam anlamıyla sağlamış sayılmazdı. Papalık ile ihtilâf Urbanus III.'un ölümü ile son bulmuştu, ama Köln piskoposu Philipp ile arasında devam etmekte olan anlaşmazlık devlet içindeki barışı tehdit etmekteydi.

Strassburg toplantısından pek az sonra, Aralık 1187'de, imparator ile Fransa kralı Philippe Auguste Lothringen'de Mouzon yakınında, Mayıs ayında kararlaştırmış oldukları dostluk anlaşmasını karşılıklı olarak konuşmak üzere buluştular⁷. Albano kardinali Heinrich de bu buluşmaya geldi. Tabiatıyla onun maksadı hükümdarları, plânlanan haçlı seferine katılmaları hususunda etkilemekti. Alman imparatoru Fransız müttefikini Kutsal Ülke'ye gitmek hususunda ikna etmeye çalıştı ve hatta haçlı seferi esnasında onun askerlerinin masrafını üzerine almayı teklif etti. Fakat Fransa kralı Philippe Auguste bunu reddetti; savaş halinde bulunduğu İngiltere kralı Henry II. ülkesinde kaldığı sürece, kendisi de memleketini terketmek istemiyordu. Bunun üzerine beraberce Henry II.'nin haçlı seferine katılmasını sağlamak için, onu etkilemeyi kararlaştırdılar.

Plânlanan haçlı seferi için ilk hazırlıklar yapılırken, Gregorius VIII., hemen iki ay süren papalıktan sonra 17 Aralık 1187'de öldü. İki gün sonra toplanan kardinaller bu defa, Clemens III. adını alan Palestrina başpiskoposu kardinal Paulus'u onun yerine papa seçtiler.

Papa Clemens III. selefinin politikasını takip ederek, Doğu hıristiyanlarının yardımına koşmak için yeni bir haçlı seferine çıkmayı büyük bir heyecan ve samimiyetle arzulayan Alman imparatoruna karşı dostane münasebetleri devam ettirdi. İmparator, daha 1187 Aralık'ında Fransa kralına 27 Mart'ta Mainz'da bir meclis toplayacağını ve haçlı seferi

⁷ Bk. *Aynı eser*, s. 395.

hazırlıklarına başlayacağını bildirmişti⁸. Bu meclis daha toplanmadan önce halkın dilinde “Hz. İsa toplantısı” (Hoftag Jesu Christi) olarak adlandırılmıştı bile. Bu toplantıda Alman kilisesi ile nihayet anlaşmayı sağlayan imparatora artık haçlı seferine çıkmak için yol açılmış oluyordu. İmparator Friedrich bu toplantıda sembolik olarak reislik makamını boş bıraktı. Albano kardinali Heinrich de toplantıya bizzat katılarak Alman asillerine ve din adamlarına Papa’nın haçlı çağrısını tekrarladı. Würzburg piskoposu Gottfried’in güzel ve etkileyici konuşması orada bulunanlar üzerinde coşkulu bir heyecan yarattı. Albano kardinalinin elinden haç kabul eden imparator, Batı hıristiyanlarını büyük bir ordunun başında doğuya götürmeye ve müslümanların elinden İsa’nın mezarını geri almaya yemin etti. Orada bulunan binlerce kişi imparator ile birlikte haç kabul ettiler. Bu sefere katılacakların, hazırlıklarını bir yıl içinde tamamlamaları ve 23 Nisan 1189 Aziz Georgius (St. George) gününde yola çıkmak üzere Regensburg’da toplanmaları kararlaştırıldı.

Ancak şimdi, Birinci ve İkinci haçlı seferinde olduğu gibi, Yahudilere karşı saldırılar yapılması tehlikesi yeniden belirmişti. Mainz Yahudileri, meclisin toplanmasından önce her ihtimale karşı şehri terk etmişlerdi. İmparator 29 Mart 1188’de bir ferman neşrederek “Kim bir yahudiye dokunur veya onu yaralarsa onun bir eli kesilecektir ve kim bir yahudi öldürürse, o da öldürülecektir” dedi. Aynı şekilde Mainz piskoposu Konrad da “Yahudilere el kaldıran kim olursa olsun mahvedilecek ve onun haçlı seferi kabul edilmeyecektir” diye tehdit yollu halkı uyardı.

Haçlı ordularının Regensburg’da toplanmalarına kadar geçecek zamanı imparator, bütün hazırlıklarını tamamlamak ve diplomatik girişimlerde bulunmakla geçirdi. Kendisinin yokluğunda ülkesinin idaresi büyük oğlu Heinrich’e verilecekti. İmparatorun Almanya’daki en büyük rakibi olan Saksonya (Sachsen) dükü Arslan Heinrich, imparatorun yanında haçlı seferine çıkmak veya sürgün olarak İngiltere’ye gitmek arasında seçim yapmak zorunda kalınca, sürgünü tercih etti. Uzun uzun düşünüldükten sonra deniz yolunun kara yolundan daha güvensiz olması sebebiyle bu büyük haçlı ordusunun kara yolundan gitmesine karar verildi. İmparator ordunun geçeceği ülkelerin hükümdarlarına, Macar kralına, Sırbistan hükümdarına, Bizans imparatoruna ve Anadolu Selçuklu

⁸ Bu toplantı hakkında geniş bilgi için bk. Ansbert, *Historia de Expeditione*, V, s. 12 vd.; krs. Johnson, *The Crusades of Frederick Barbarossa*, s. 89; Hiller, *aynı eser*, s. 397 vd.

sultanına, geçişin dostça olmasını sağlamak amacıyla, elçiler yolladı⁹. Ayrıca sultan Salaheddin'e Heinrich von Dietz başkanlığında bir sefaret heyeti gönderilerek, Kutsal toprakları teslim etmediği takdirde bir yıl içinde savaş çıkacağı tehdidi savruldu. Sultan'ın cevabı nazik fakat korkusuzca oldu. Sultan Salaheddin sadece Frank esirlerini serbest bırakmayı ve Filistin'deki lâtin manastırlarını geri vermeyi teklif ediyor, ama başka bir şart kabul etmiyordu. Teklifi kabul edilmediği takdirde ise, savaşa hazır olduğunu belirtiyordu¹⁰.

1188 ilkbaharında Almanya'da haçlı ruhu yeniden canlanmış, sefer hazırlıkları da başlamış bulunuyordu. Bu arada Sûr başpiskoposu Josias, İngiltere ve Fransa kralları ile görüşmek üzere Roma'dan ayrılarak kuzeye doğru yola çıkmıştı. Kaynakların verdiği bilgiye göre o, 22 ocak 1188'de Normandia sınırındaki Gisors'da her iki kralı, aralarında sürüp giden savaşa son vermek amacıyla bir ateşkes anlaşması yapmak üzere toplantı halinde buldu¹¹. Toplantıya Fransa kralının vassalı Flandre kontu ile her iki ülkeden pek çok asilzade ve din adamı katılmıştı. Aslında İngiliz ve Fransız kralları plânlanan haçlı seferinden ve Doğu'da olup bitenlerden hiç de habersiz değillerdi. Kral Henry II., Antakya patriği Aimeri'den ve bir Templier şövalyesi olan Terence'den içine düştükleri acıklı durumu anlatan ve yardımlarına gelmelerini rica eden mektuplar almıştı¹². Ayrıca papalıkta Canterbury başpiskoposunu temsil etmekte olan Peter de Blois da, kral Henry'ye Papa'nın bir sefer düzenlemeye kararlı olduğunu bildirmişti¹³. Bundan başka papa Gregorius VIII. bizzat Albano kardinali

⁹ Anadolu Selçuklu sultanı Kılıç Arslan II.'a elçi olarak Godefroi von Wiesenbach gönderilmişti. Krş. Johnson, *The Crusades of Frederick Barbarossa*, s. 91. Burada kaynak verilmeden sadece bir alman raporuna göre, sultan Kılıç Arslan II.'ın 500'ü atlı 1000 kişiden oluşan büyük bir elçi heyetini karşılık olarak Friedrich Barbarossa'ya gönderdiği ve Selçuklu topraklarından rahatsız edilmeden geçebileceğini bildirdiği söylenmektedir. Bunun doğruluğu bana çok şüpheli görünüyor.

¹⁰ Sultan Salaheddin ve Friedrich Barbarossa arasındaki mektuplaşmalar hakkında geniş bilgi için bk. Röhrich, R., *Zur Geschichte der Kreuzzüge, Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde zur Beförderung einer Gesamtausgabe der Quellschriften deutscher Geschichten des Mittelalters*, 11 (1885), s. 571-579; Mayer, H.E., *Der Brief Kaiser Friedrichs I. an Saladin vom Jahre 1188, Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 14, Köln 1958, s. 488-494.

¹¹ Bk. Benedict, *Gesta*, II, s. 30; Radulph of Diceto, *Opera Historica*, nşr. Stubbs, W., *Rolls Series* 68, II, s. 50 vd.; Rigord, *Gesta Philippi Augusti*, nşr. Delaborde, H.F., Paris 1882, s. 83. Krş. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, terc. Işıltan, III, s. 5; Painter, S., *The Third Crusade: Richard the Lionhearted and Philip Augustus, A History of the Crusades*, II, 1969², s. 47; Siberry, E., *Criticism of Crusading 1095-1274*, Oxford 1985, s. 52.

¹² Benedict, *Gesta*, II, s. 36 vdd.; krş. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, terc. Işıltan, III, s. 5.

¹³ Krş. Siberry, *aynı eser*, s. 54.

Heinrich'i Fransa'ya göndererek haçlı çağrısını iletmişti. Fakat iki rakip kral birbirinden çekindiklerinden, ülkelerini terk ederek böyle uzun bir sefere çıkmaya pek heves göstermemişlerdi. Ancak şimdi Josias, Kutsal Ülke'ye yardım için öylesine dokunaklı bir konuşma yapmıştı ki, iki kral da hemen haçı kabul ederek haçlı seferine çıkmaya söz verdiler. Toplantıda hazır bulunan Flandre kontu, bir çok din adamı, asilzade ve şövalye de krallarının davranışına uyarak haçlı yemini ettiler. İki kral haçlı seferinin sonuna kadar yürürlükte kalacak bir saldırmazlık anlaşması yaptılar. İki tarafın birbirine karşı duyduğu güvensizlik ise, orduların beraberce harekete geçmesi kararıyla halledilmiş oldu. Kral Henry ay sonunda Le Mans'a giderek, burada haçlı seferinin masraflarını karşılamak üzere *Salaheddin Vergisi* adını taşıyan bir vergi toplanmasını emretti. Kralın bütün tebası gelirlerinin onda birini haçlı seferi için vergi olarak ödeyecekti. Canterbury başpiskoposu Baldwin ve diğer din adamları plânlanan sefer için ülkenin her tarafına dağılarak heyecanla vaazlar verirler ve sefer için konan yeni vergi süratle toplanırken, kral Henry diğer önlem ve hazırlıklarını tamamlamak üzere İngiltere'ye geçti. Alman imparatoruna, Macar kralına ve Bizans imparatoruna mektuplar yazarak Kudüs'ün imdadına gideceğini bildirdi ve bu ülkelerden birlikleri için serbest geçiş istedi. Aynı zamanda Antakya patriğine cevap göndererek süratle yardıma gelmek için hazırlandığını haber verdi¹⁴.

Kral Henry bu dini yolculuk için hazırlanırken büyük oğlu Poitou kontu Richard'a karşı vassallerinden bir kaçı ayaklandı. Richard bu ayaklanmayı çabucak bastırdı. Ama 1188 Haziran'ında bu defa komşusu Toulouse kontu Raymond V. ile savaşa girişti. Ancak Toulouse kontu ile yapılan mücadele, kısa zamanda Fransa kralı Philippe'in de işin içine girmesine yol açtı. Neticede çok kısa bir aradan sonra yeniden başlayan savaş 1188 yaz ve sonbaharı boyunca sürüp gitti. Bu durumda papa Clemens III., İngiltere ve Fransa kralları arasında yeniden barışı sağlamak üzere Albano kardinali Heinrich'i tekrar görevlendirdi. 1188 Ekim'inde taraflar silâhlarını bıraktılar ve Bonmoulins'de buluştular. Ancak yapılan barış uzun süreli olmadı. Babası ile sık sık ihtilâfa düşen Richard, 1189 yılı Ocak'ında bu defa Fransa kralı Philippe ile anlaşarak babasının topraklarına taarruz etmek üzere birleşti. Papa bunu duyunca, Richard'ı

¹⁴ Benedict, *Gesta*, II, s. 29 vdd.; Radulph of Diceto, *Opera Historica*, II, s. 51 vdd.; krş. Painter, *The Third Crusade*, s. 47; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, terc. Işıltan, III, s. 6.

barışı bozduğu için aforoz etmekle, Philippe'i de Henry ile anlaşmaya yanaşmazsa Fransa'yı dinî yasak altına koymakla tehdit etti¹⁵.

Papa'nın barış çağrıları diğer din adamları tarafından da destekleniyordu. Bir çok din adamı kaleme aldıkları yazılarında veya yaptıkları konuşmalarda Kutsal Ülke'ye gitmekte ve Doğu'daki din kardeşlerinin yardımına koşmakta gecikenleri acı acı suçlamakta idiler. Peter of Blois Üçüncü haçlı seferi için ateşli bir çağrı yazarak, Tanrı'nın hıristiyanlara huzur ve kurtuluş yolu gösterdiği halde anlaşmazlık ve ölümü tercih ettiklerinden, geçici bir krallık için savaşıp, haccı geri bırakanların Tanrı'nın krallığına giremeyeceklerini söyleyerek şikâyetle bulunuyordu. Gerald of Wales ise, 1189 Temmuz'unda tamamladığı eserinin başında coşku ve heyecanla haçlı seferi hazırlıklarının yapıldığını anlatıyor, fakat sonra uğradığı hayal kırıklığını açıkca belirterek, Henry II., Richard ve Philippe arasındaki savaşların yol açtığı gecikmelerden yakınıyor, bu kralları imparator Friedrich'i örnek almaya çağırıyordu¹⁶.

Din adamlarının yanı sıra bir çok şair ve ozan da Hittin yenilgisine ve Kudüs'ün kaybına duygulu sözler, yazılar ve şarkılarla yakındılar ve kralların gecikmelerini, onların haçlı seferine çıkmak hususundaki isteksizliklerine bağlayarak yoğun tenkitlerde bulundular.

Albano kardinali Heinrich'in 1189 ilkbaharında ölümü üzerine, Papa onun yerine Anagni kardinali Johannes'i krallar arasında barışı sağlamakla görevlendirdi. Ama bütün çabalar boşuna oldu. Çünkü Philippe ve Richard, Henry II. 6 Temmuz 1189'da Chinon'da ölünceye kadar, ona karşı savaşı başarıyla sürdürdüler. Henry'nin ölümü durumu değiştirdi. Richard 22 Temmuz'da Philippe ile anlaşma yaparak İngiltere'ye döndü ve 3 Eylül'de merasimle tahta çıktı¹⁷.

1189 Kasım'ında Philippe, Perche kontu Rothrud'u İngiltere'ye yolladı; kendisinin ve baronlarının 1 Nisan'da Vézelay'da toplanarak haçlı seferine çıkmak kararında olduklarını bildirdi. Richard, babasından ve Philippe'den çok önce, daha 1187 Kasım'ında haç için yemin etmişti ve ettiği yemini yerine getirmeye de kararlıydı. Bu sebeble Philippe'in çağrısını

¹⁵ Benedict, *Gesta*, II, s. 51, 61, 66 vd.; Roger of Hovedan, *Chronica*, nşr. Stubbs, W., *Rolls Series* 51, II, s. 354 vd., 362 vd.

¹⁶ Gerald of Wales, *Expugnatio Hibernica, Opera*, nşr. Brewer, S.J., *Rolls Series* 21, VI, s. 370 vd.

¹⁷ Krş. Painter, *The Third Crusade*, s. 49; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, terc. Işıltan, III, s. 6 vd.

memnuniyetle kabul etti. 30 Aralık'ta iki kral Nonancourt'da görüşmek ve son hazırlıkları tamamlamak için buluştular. Resmi bir belge ile haçlı seferine çıkma kararlarını açıkladılar. İki kral sefer süresince birbirine dostça davranacak, iki ülke arasında barış sürecek ve iki ülkedeki bütün haçlılar özel bir mazeretle affedilmedikleri takdirde onlara katılacaklardı. Bütün haçlıların malları mülkleri korunma altına alınacaktı. Ancak seferin tarihi bir defa daha ertelendi ve krallar Vézelay'da ancak 4 Temmuz'da buluşarak haçlı seferine çıkabildiler¹⁸.

Hittin Zaferi'nin üzerinden tam üç yıl geçmişti. Üstelik İngiltere ve Fransa krallarının Doğu hıristiyanlarının yardımına yetişmesi için hemen hemen daha bir yıllık süreye ihtiyaç vardı. Büyük bir heyecanla, 1189 Mayıs'ında haçlı seferine çıkmış bulunan Alman imparatoru Friedrich Barbarossa ise, İngiliz-Fransız ordularının Avrupa'dan yola çıkmalarından önce 10 Haziran 1190'da Anadolu'da Silifke (Kalykadnos) çayında boğulmuş, onun ölümü üzerine büyük Alman ordusu dağılmış ve böylece Doğu Franklarının ümitle bekledikleri yardım da sönüp gitmişti.

Ancak Doğu Frankları bu süre içinde tamamen yardımsız da kalmamışlardı. Daha önce de belirtmiş olduğum gibi, Sicilya kralının 1188 yazında gönderdiği filo (70 gemi) Sûr ve Trablus şehirlerini hıristiyanlık adına kurtardığı gibi, yine aynı yıl başpiskopos Ubaldo'nun yönetiminde yelken açan bir Pisa donanması ve 1189 yılında arka arkaya Suriye sahillerine gelen Cenova, Pisa, Venedik filolarıyla, sayısı kaynaklarda 500 gemi olarak verilen büyük bir Danimarka ve Flaman filosu da Doğu'ya yardıma koşmuştu¹⁹. Meselâ 1189 Ağustos'unda bir Pisa filosu kral Guy de Lusignan'ı Akkâ'ya yürüyüşü esnasında desteklemişti. Frankların şiddetle ihtiyaç duydukları yiyecek maddeleri bu büyük filolar tarafından doğuya getiriliyordu, üstelik mürettebatları da mükemmel birer askerdi. Kudüs krallığı daima İtalyan deniz kuvvetlerine güvenmişti; Hittin savaşından sonra şimdi Suriye ve Filistin kıyılarında tutunabilmeleri de ancak onların sürekli yardımları sayesinde olmuştu.

Bundan başka, kralları Richard ve Philippe Auguste'ün hareketini beklemeden yola çıkan Champagne kontu Henry, Dreux kontu Robert,

¹⁸ Benedict, *Gesta*, II, s. 92 vd., 104 vd.; Radulph of Diceto, *Opera Historica*, II, s. 50, 73 vd.; Roger of Hovedan, *Chronica*, III, s. 19, 30 vd.; krş. Painter, *The Third Crusade*, s. 49.

¹⁹ Benedict, *Gesta*, II, s. 175 vd., 180; Ibn al-Aşîr, *al-Kâmil*, XII, s. 17, 22; Abû Şâma, *al-Ravdatayn*, II, s. 119 vdd.; krş. Röhrich, R., *Geschichte des Königreichs Jerusalem (1100-1291)*, Innsbruck 1898, II, s. 490; Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, terc. Karal, s. 344 vd.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, terc. Işılant, III, s. 8 vd.

Blois kontu Theobald, Sancerre kontu Stephan gibi bir çok asilzade kendi kuvvetleriyle birlikte daha 1189 Eylül'ünde Akkâ önüne gelmiş bulunuyorlardı²⁰. Bunların yaptıkları yardım hiç de yabana atılamaz. Pek tabiidir ki, Doğu Frankları bütün bu yardımlardan mahrum kalsalardı sultan Salaheddin karşısında hiç bir şey yapamazlardı. Uzun ve çetin bir mücadeleden sonra Akkâ'yı ele geçirmeleri, Akkâ ile Yafa arasındaki kıyı şeridinde tutunabilmeleri Batı'dan aldıkları bu etkili yardımlar ve özellikle kral Richard'ın gayreti sayesinde gerçekleşmişti.

Ancak Üçüncü haçlı seferinin gayesi Kutsal toprakları geri almak ve Kudüs krallığını yeniden kurmaktı. Bunu başaramadılar. Batı'nın bu hususta gösterdiği bütün gayretler boşuna oldu ve 1192 sonbaharına kadar uzayan Üçüncü haçlı seferi hüsrarla sonuçlandı. Bu seferin sonunda uğranılan başarısızlık da Batı'da derin akisler uyandırdı. Kral Richard ve Philippe, Kutsal Ülke'yi geri alma yeminini yerine getirmeden Batı'ya döndükleri için çok ağır tenkitlere ve suçlamalara uğradılar. Kudüs'ün geri alınamamasını ve başarısızlığı bir çok din adamı ve yazar şöyle yorumlamaktaydılar: Hıristiyanlar sefere samimi bir inanç ve gerçek bir pişmanlık duymadan çıkmışlardı. Tanrı, işledikleri günahlar ve sürdükleri sefih yaşayış yüzünden onlara kızgındı. Kutsal toprakları ellerinden alarak onları cezalandırmıştı. Salaheddin, Tanrı'nın intikamının temsilcisi idi. Sadece haç işaretini taşımakla Tanrı'nın affını kazanamazlardı.

Seferin başarısızlığı öylesine üzüntü ve öfke uyandırmıştı ki bir keşiş hatta Tanrı'yı bile, Müslümanların zaferlerine göz yummakla suçladı: Tanrı Müslümanların muzaffer olmasını istemişti²¹.

²⁰ İngiliz ve Fransız krallarının hareketinden önce, kendi kuvvetleriyle gruplar halinde Doğu'ya gelmiş olan bu asilzadelerin sayısı oldukça fazladır, krş. Röhrich, *aynı eser*, s. 503 vdd.

²¹ Krş. Siberry, *aynı eser*, s. 193 n. 21 ("L'autrier fui en paradis" *Les Poésies du Moine de Montaudan*, nşr. Routledge, M.J., Montpellier 1977, s. 105 vd.).

